

Ringmärkningscentralen

ett reportage från hjärtat av svensk ringmärkning

Varje år ringmärks drygt 300 000 fåglar i Sverige av ringmärkarkåren som finns spridd över nästan hela landet. Syftet med ringmärkningen är att få återfynd av fåglar och information om deras liv och öden. Sedan ringmärkningen påbörjades i Sverige för mer än 100 år sedan har återfynd från större delen av världen rapporterats till Ringmärkningscentralen. Den ansvarar för att hålla koll på alla ringnummer, märkuppgifter och återfynd samt ger service till både ringmärkare och forskare.

I dag är slöjnet en mycket vanlig fångstmetod vid ringmärkning. Här en lövsångare som fastnat.

TEXT & FOTO
LINA JANSSON

RINGMÄRKNINGSCENTRALEN, I DAGLIGT tal kallad RC, administrerar sedan 1960 all ringmärkning i landet. Metoden att studera fåglar genom ringmärkning kom hit redan 1911 och först ut var Göteborgs naturhistoriska museum. Naturhistoriska riksmuseet började två år senare. Det fanns alltså flera olika centraler i landet med egna ringar. Även Svenska Jägareförbundet och Ottenby fågelstation har haft egna ringar.

För att förenkla och centralisera hanteringen av ringmärkningen i landet fattades ett beslut 1959 om att Naturhistoriska riksmuseet skulle härbergiera Ringmärkningscentralen. Dessutom skulle

alla ringar bära adressen Riksmuseum Stockholm.

Genom åren har cirka 15 miljoner fåglar försetts med ringar. Av dessa har nästan 200 000 återfunnits och därmed bidragit till den kunskap som i dag finns om hur fåglar flyttar, vad de råkar ut för samt hur gamla de kan bli.

DATORARBETE, PAPPERSHANTERING OCH KOMMUNIKATION

Ringmärkningscentralens arbete innefattar många olika uppgifter. Dels tas rapporter om återfynd emot, varav ungefär hälften kommer från ringmärkare och hälften från privatpersoner. Uppgifterna kontrolleras innan de under ett diarienummer kopplas ihop med märkuppgifterna för fågeln i ett särskilt datorprogram och sparas i en databas. Besked skickas sedan till både rapportören och ringmärkaren om återfyndet. Förr i tiden var det brev som gällde, men i dag sker kommunikationen i regel via automatiskt skapade e-postmeddelanden.

Rapporteras en ring med utländsk adress tillfrågas centralen i det land ringen kommer ifrån om märkuppgifterna. Dessa kommuniceras sedan till rapportören. Alla rapporter om återfynd arkiveras efter hantering och eventuella insända ringar likaså. I ett särskilt arkivrum finns hundratusentals papper från tidiga 1900-talet och fram till i dag bevarade. Nu för tiden hanteras cirka 3 000 återfynd av svenska ringar per år och cirka 700 återfynd av ringar med utländsk adress.

De svenska ringarna tillverkas i en fabrik i Bankeryd som helt har riktat in sin produktion på fågelringar i metall. Ringmärkarna beställer i sin tur ringarna gratis från Ringmärkningscentralen.

Att hålla noga koll på databasen är mycket viktigt. Ringmärkningscentralen har därför en egen databasansvarig anställd. Denne jobbar dels med utvecklingen av de särskilda program som används för att sköta verksamheten, dels med det program som ringmärkarna använder för att redovisa märkdata och kontroller av redan ringmärkta fåglar.

Innan datorprogrammet fanns skickades alla uppgifter in på särskilda protokoll som givetvis också finns arkiverade. Det händer än i dag att märkuppgifter får hämtas från dessa. Ibland efterfrågas data av forskare eller myndigheter, vilket Ringmärkningscentralen då kan söka fram.

HUR BLIR MAN RINGMÄRKARE?

Varje år utfärdar Ringmärkningscentralen licenser till cirka 800 personer för

att bedriva ringmärkning. Dessa licenser är fördelade på huvudmärkare, som svarar direkt gentemot Ringmärkningscentralen, och medhjälpare som får ringmärka på en huvudmärkares licens med den personens ringar.

För att bli ringmärkare är det enklast att ta kontakt med någon av landets fågelstationer och börja där som assistent. Då har man möjlighet att under kunnig ledning lära sig att plocka fåglar ur de slöjnet som i dag ofta används för att fånga fåglar och hantera dem medan de bestäms till art, ålder och kön. Man får även lära sig att ta olika biometriska mått, till exempel vinglängd. Ibland anordnas också ringmärkarkurser vid någon fågelstation eller inom en ringmärkargrupp.

När man har uppnått tillräckligt stor erfarenhet kan man ansöka om en egen licens. Viktigt då är att ha ett tydligt syfte med den ringmärkning man önskar bedriva och att den är geografiskt avgränsad. Ringmärkningscentralen prioriterar särskilt boungemärkning, speciellt av arter som inte häckar i holkar, eftersom denna har minskat mycket under de senaste decennierna. Värdet av att märka en fågel redan som bounge ligger i att det då är känt exakt vilket år och var någonstans den kläcktes.

I övrigt prioriteras standardiserade märkprojekt och artprojekt. För närvarande är det till exempel några ringmärkare runt om i landet som fokuserar på nattskärar. Denna märkning ska förhoppningsvis leda till mer information om köns- och åldersbestämning samt återfyndsorsaker, flyttvägar och övervintringsplatser. Nya licenser för flyttfågelmärkning i större mängder är inte högt prioriterat, då det i dag redan förekommer på många håll,

Conny Kroon packar ringar som en ringmärkare har beställt.

bland annat på det 20-tal fågelstationer som finns spridda främst längs kusterna.

RINGMÄRKNING OCH ÅTERFYND I STOCKHOLMS LÄN

Ringmärkningen inom Stockholms län bedrivs av ett flertal privata märkare och Landsorts fågelstation. Den har resulterat i 17 400 återfynd genom åren fördelade på alla kontinenter utom Nordamerika och Antarktis – de flesta så klart i Europa.

Något som är särskilt intressant att nämna är ringmärkningen av vigg som bedrevs vintertid under 1970- och 1980-talet vid Stockholms ström. Denna ganska unika ringmärkning har resulterat i många återfynd varav majoriteten gäller skjutna fåglar. Många av viggarna har drabbats av detta öde i Ryssland där jakt bedrivs under våren.

Flera återfynd från Afrika söder om ekvatorn finns också. Ett gäller en lövsångare som märktes som 1 K+ vid Råstasjön 26 augusti 1967 och rapporterades som jagad, ej skjuten, 28 mars 1969 utanför Katanga i Demokratiska Republiken Kongo. En lövsångare väger cirka tio gram. Trots sin litenhet hade denna fågel klarat av den tuffa flygningen mellan häcknings- och övervintringsområdet åtminstone en gång tur och retur innan den dödades vid den tidpunkt då det är dags för lövsångarna att påbörja den månadslånga flytningen norrut.

SILVERTÄRNA – I BOLIVIA!

Ett av de mest spektakulära återfynden överhuvudtaget inom svensk ringmärkning är det av en silvertärna i Bolivia i Sydamerika. Tärnan märktes som unge vid Arholma i slutet av juni 1997 och hittades i dålig kondition 8 april 2017 sent om kvällen på en bilväg nära byn Charagua. Den togs omhand, men dog under natten.

Rapportören trodde att tärnan kunde ha förgiftats av ett bekämpningsmedel som majsen i området besprutats med för att minska angreppen av gräshoppor. Mer sannolikt är att fågeln var helt utmattad på grund av den ansträngande flygning som den troligtvis hade gjort över Anderna.

Lennart Sandberg arbetar på Ringmärkningscentralens expedition med att hantera insända återfynd. I dag kommer de flesta rapporterna som e-post via ett formulär på internet.

Thomas Wenninger arbetar med databaser och dataprogram och har därför användning av alla tre datorskärmar.

Thord Fransson är verksamhetsledare för Ringmärkningscentralen och har jobbat där sedan 1985. Här söker han information om återfynd i arkivet där alla insända märkprotokoll och brev om återfynd finns bevarade.

En ringbeställning har förberetts för att packas och skickas ut till ringmärkaren. Antalet erhållna ringar och ringserien för respektive ringtyp noteras på blanketten.

Avståndet mellan märkplatsen och fyndplatsen är 11 473 kilometer.

Det huvudsakliga vinterområdet för silvertärnor från norra Europa ligger sydost om Sydafrika nära packisen i Antarktis. Både syd- och nordflyttingen för silvertärnor som häckar i Sverige sker

Återfynden av ringar med utländsk adress påträffade inom länet uppgår till 1 500. De flesta av dessa fåglar har märkts i våra grannländer, men en del kommer längre bortifrån. Ett exempel är tre fisktärnor där två märktes i Sydafrika och en i Namibia. De tre vanligaste arterna bland dessa fynd är knölsvan, gråtrut och skrattmå. Knölsvanarna är främst märkta i Danmark, gråtrutarna i Finland och skrattmåarna i Finland och Storbritannien.

VAD KOMMER VI ATT VETA I FRAMTIDEN?

Ibland kommer frågan om vi inte vet allt om fåglarna nu – om det inte är dags att sluta ringmärka dem. Erfarenheten visar dock att det säkerligen finns mycket som vi ännu inte har kunskap om. Eftersom fåglarnas livsmiljöer påverkas av mänskliga aktiviteter, till exempel genom habitatförlust eller klimatförändringar, är det viktigt att fortsätta studera fåglarna på detta sätt.

Ringmärkning är en enkel och billig metod för att identifiera en unik fågelindivid och förhoppningsvis få mer information om den via återfynd. Om ytterligare ett sekel kommer återfyndskartorna säkerligen att illustrera ännu mer intressanta fakta om dessa fantastiska bevingade varelser. ■

normalt till havs i Atlanten.

BÖRjade FLYTTA I STILLA HAVET?

En möjlighet skulle kunna vara att fågeln började flyttningen norrut i Stilla havet i stället för Atlanten, och sedan försökte korrigerera felflygningen genom att korsa Sydamerika. Att silvertärnor kan korsa Sydamerika visar ett gammalt junifynd av en tioårig silvertärna ringmärkt på västra Grönland som sköts i ett pass i Anderna på 2 000 meters höjd. Det finns givetvis ännu mer spännande detaljer att lyfta fram ur denna skatt om Stockholmsfåglarnas liv och leverne, och det går delvis att göra på egen hand med webbvisningen av återfynd (se faktaruta på nästa sida).

Här blåser ringmärkaren undan buk fjädrarna på en fågel för att se hur mycket fett den har. På bordet finns ringar, ringmärkartänger, linjal, våg och bestämningslitteratur. Att ha en protokollförrare underlättar.

Ringmärkt ärtsångare. Ringen kan löpa fritt på tarsen utan att glida över häleden eller tårna.

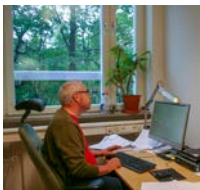

Ringarna är tillverkade av metall och har ett unikt ringnummer instansat samt adressen Riksmuseum Stockholm. Än i dag kommer ibland brev där rapportören bara har skrivit ringnumret och Riksmuseum Stockholm på kuvertet.

Den här sparvhökshonan krockade i september 2017 med en glasörr som stod lutad mot en vägg och förolyckades. På ringen stod Minist. Medio Ambiente Icona Madrid Spain... Spännande! Både ring och fågel skickades till Naturhistoriska riksmuseet. Den visade sig senare ha ringmärkts i provinsen Zaragoza i norra Spanien i januari samma år.

Tuomo Kolehmainen arbetar med att kvalitetssäkra och datalägga återfynd.

Att rapportera ett återfynd

Detta behöver Ringmärkningscentralen veta för att kunna hantera ett återfynd:

Ringens nummer och adress.

Var? Vilken geografisk plats fågeln hittades på. Ange platsnamn och gärna koordinater om dessa är kända.

När? Vilket datum fågeln påträffades.

Hur? Omständigheterna för återfyndet. Var fågeln död eller levande? Hittades den till exempel liggande på marken eller kom katten in med den? Ju mer exakta detaljer som finns om ett återfynd desto större blir det vetenskapliga värdet av det.

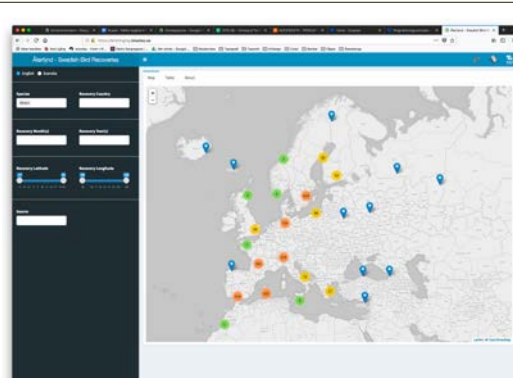
Kontaktuppgifter till rapportören.

Det är enbart återfynd av vilda fåglar som hanteras av Ringmärkningscentralen. Tamfåglar med ringar, till exempel brevduvor, ska inte rapporteras hit utan till lämplig tamfågel förening eller brevdueförbund.

Återfynd rapporteras enklast via det formulär som finns på Ringmärkningscentralens hemsida. Där finns också möjlighet att bifoga foton. Det är alltid bra att fotografera hela ringen, så att ringnumret kan verifieras. Har man inte tillgång till internet kan man givetvis skriva ett brev eller ringa. Varje rapportör får ett svar med uppgifter om ringmärkningen av fågeln samt om den observerats någon annanstans.

Ringmärkningscentralen

Naturhistoriska riksmuseet
Box 50007
104 05 Stockholm
08-519 540 80
www.nrm.se/rc
bird.ringing@nrm.se

HÄR HITTAR DU SVENSKA ÅTERFYND

På hemsidan birdringing.bioatlas.se finns ett verktyg för att se återfynd av svenskmärkta fåglar. Där finns alla återfynd, utom de för vissa skyddade arter. Webbvisningen finns både på svenska och engelska och urval kan göras på följande kriterier: art, longitud och latitud samt land, månad och år för återfyndet. Återfynden visas på en karta och för att se uppgifter om ett enskilt återfynd klickar man på den blåa markeringen. På kartan kan maximalt 4 000 återfynd visas samtidigt. Söker man på en vanlig art utan urval visas därför inte alla fynd. Webbvisningen uppdateras varje natt.

Ringmärkningscentralen ger även ut ett digitalt nyhetsbrev två-tre gånger per år med information om intressanta återfynd och annat som händer inom ringmärkningsvärlden. För att prenumerera på nyhetsbrevet registrerar man sig på Ringmärkningscentralens hemsida.

Finland	1338
Danmark	896
Frankrike	498
Tyskland	456
Nederländerna	232
Italien	185
Spanien	185
Storbritannien	153
Polen	152
Belgien	131
Ryssland	113
Norge	108
Portugal	68
Mali	45
Algeriet	42
Lettland	31
Schweiz	27
Litauen	26
Estland	24
Egypten	22
Tjeckien	22
Marocko	19
Tunisien	17
Grekland	16
Ghana	14
Rumänien	14
Sydafrika	14
Ukraina	12
Österrike	11
Angola	10
Libyen	10
Malta	10
Ungern	10
Kroatien	9
Namibia	9
Slovenien	8
Elfenbenskusten	7
Serbien	7
D.R. Kongo	6
Irland	6
Turkiet	6
Gabon	5
Nigeria	5
Senegal	5
Vitryssland	5
Bulgarien	4
Libanon	4
Montenegro	4
Albanien	3
Gambia	3
Kongo	3
Niger	3
Syrien	3
Togo	3
Australien	2
Guinea	2
Guinea Bissau	2
Liberia	2
Mauretanien	2
Sierra Leone	2
Tchad	2
Turkmenistan	2

Antal återfynd i utlandet av fåglar ringmärkta i Stockholms län fördelade per land. Här redovisas bara länder med mer än ett fynd.